

حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین

(به نسل حقوق بشر در اسلام، ایران و اندامین اللی و ملت‌ای)

دکتر شین عباسی

عضویت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی

دانشگاه تهران

دانشگاه تهران
۱۳۸۵

سرشناسه	: عباسی لاهیجی، بیژن، ۱۳۵۲-
عنوان و نام پدیدآور	: حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین (سه نسل حقوق بشر در اسلام، ایران و اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای) / بیژن عباسی.
مشخصات نشر	: تهران: دادگستر، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۹۶ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۲-۲۶۲۶-۸۸۵ : ۱۲۵۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیدبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: حقوق بشر
موضوع	: حقوق بشر (اسلام)
موضوع	: حقوق بشر - ایران
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۰ ج۷/ع۲۷/ج۵۷۱ JC
رده‌بندی دیویی	: ۳۴۱/۳۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۴۷۷۰۳۲

حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین

(سه نسل حقوق بشر در اسلام، ایران و اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای)

دکتر بیژن عباسی

ناشر: مؤسسه انتشارات دادگستر

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۰

شماره: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۲۵۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۲-۲۶۲۶-۸۸۵

دفتر مرکزی انتشارات: تهران، میدان حضرت ولی عصر (عج)، بلوار کشاورز،

ابتدای خیابان فلسطین، کوچه شهید ذاکری، بن بست سوم، پلاک ۶

تلفن ۸۸۹۰۴۴۶۵ فکس ۸۸۹۱۰۳۳۳

فهرست مطالب

۵	فهرست کوتاه نوشته‌ها
۳۱	مقدمه
۳۷	درآمد

بخش نخست

نسل نخست حقوق بشر یا حقوق مدنی و سیاسی

۴۵	فصل مقدماتی - کلیات مربوط به حقوق مدنی و سیاسی
۴۷	مبحث نخست - ریشه‌های فکری
۴۷	گفتار نخست - نگرش اندیشمندان ایرانی
۴۸	گفتار دوم - اندیشه‌ی حقوق طبیعی
۵۱	گفتار سوم - اندیشه‌های قراردادی درباره‌ی دولت
۵۱	الف - توماس هابز
۵۲	ب - جان لاک و رد مفهوم مطلق‌گرایی دولت
۵۳	پ - شارل دو مونتسکیو
۵۴	ت - ژان ژاک روسو
۵۶	مبحث دوم - شناسایی در سطح داخلی و بین‌المللی
۵۶	گفتار نخست - شناسایی در سطح داخلی (متون انگلیسی، آمریکایی و فرانسوی)
۵۶	الف - محتوای متون
۶۰	ب - ویژگی‌های متون
۶۱	گفتار دوم - شناسایی در سطح بین‌المللی
۶۴	مبحث سوم - مصادیق
۶۶	مبحث چهارم - اهداف و ویژگی‌ها

- مبحث پنجم - محدودیت‌ها و تعلیق حقوق مدنی و سیاسی ۶۷
- گفتار نخست - محدودیت‌های حقوق مدنی و سیاسی ۶۷
- گفتار دوم - تعلیق حقوق مدنی و سیاسی در وضعیت اضطراری ۶۸
- مبحث ششم - نظارت بر اجرا ۷۰

فصل نخست - حقوق و آزادی‌های فردی

- مبحث نخست - حق زندگی ۷۳
- گفتار نخست - تعریف ۷۳
- گفتار دوم - محتوا و ابعاد ۷۴
- گفتار سوم - منابع ۷۵
- گفتار چهارم - محدودیت‌ها ۷۷
- الف - مجازات مرگ یا اعدام ۷۸
- ب - خودکشی ۷۸
- پ - اوتانازی یا قتل ترجیحی ۸۱
- ت - سقط جنین ۸۲
- ۱- تعریف ۸۲
- ۲- رویه‌ی حقوقی دولت‌ها ۸۳
- مبحث دوم - حق کرامت انسانی ۸۵
- گفتار نخست - تعریف ۸۵
- گفتار دوم - منابع ۸۶
- الف - منابع بین‌المللی ۸۶
- ب - منابع داخلی ۸۷
- گفتار سوم - ممنوعیت‌های ناشی از حق کرامت انسانی ۹۰
- الف - ممنوعیت بردگی و بندگی ۹۰
- ب - ممنوعیت شکنجه ۹۳

- ب - ممنوعیت رفتارهای غیرانسانی و تحقیرآمیز ۹۵
- ت - ممنوعیت آزمایش‌های پزشکی و علمی بر روی انسان بدون رضایت وی ۹۷
- مبحث سوم - آزادی رفت و آمد و انتخاب محل اقامت ۹۹
- گفتار نخست - تعریف ۹۹
- گفتار دوم - منابع ۱۰۰
- الف - منابع بین‌المللی ۱۰۰
- ب - منابع داخلی ۱۰۱
- گفتار سوم - نظام حقوقی ۱۰۱
- الف - آزادی رفت و آمد در داخل کشور ۱۰۱
- ب - آزادی ترک کشور و بازگشتن به آن ۱۰۲
- گفتار چهارم - محتوا و ابعاد ۱۰۳
- الف - رفت و آمد در داخل کشور ۱۰۳
- ب - رفت و آمد در خارج کشور ۱۰۳
- گفتار پنجم - محدودیت‌ها ۱۰۳
- الف - محدودیت‌های مربوط به عبور و مرور و توقف وسایل نقلیه ۱۰۴
- ب - محدودیت‌ها بنحواظر اوضاع و احوال ۱۰۵
- پ - محدودیت‌های مربوط به مجازات‌ها و موازین امنیتی ۱۰۵
- ۱- دستور به ماندن در محل سکونت یا خودداری از رفت و آمد به
محل‌های معین ۱۰۵
- ۲- ممنوع الخروج شدن ۱۰۵
- ۳- موازین مربوط به نظارت قضایی ۱۰۶
- ۴- مجازات ممنوعیت از اقامت ۱۰۶
- ۵- مجازات اداری تغییر محل جغرافیایی خدمت ۱۰۶
- ت - محدودیت‌های مربوط به برخی از اشخاص ۱۰۷
- ۱- بیگانگان و پناهندگان ۱۰۷
- ۲- کارمندان، زنان شوهردار و محجوران ۱۰۸

- مبحث چهارم - مصونیت از تعرض به حریم خصوصی ۱۰۸
- گفتار نخست - تعریف ۱۰۸
- گفتار دوم - منابع ۱۰۹
- الف - منابع بین‌المللی ۱۰۹
- ب - منابع داخلی ۱۱۰
- گفتار سوم - نظام حقوقی ۱۱۰
- گفتار چهارم - محتوا و ابعاد ۱۱۱
- گفتار پنجم - محدودیت‌ها ۱۱۱
- الف - نظارت تصویری بوسیله‌ی دوربین ۱۱۱
- ب - زندگی خصوصی و اطلاعات ۱۱۱
- مبحث پنجم - آزادی مسکن و تعرض ناپذیری آن ۱۱۲
- گفتار نخست - آزادی انتخاب مسکن ۱۱۳
- الف - حق داشتن یا نداشتن مسکن ۱۱۳
- ب - حق تعیین آزادانه‌ی مسکن ۱۱۳
- پ - حق تغییر مسکن ۱۱۴
- گفتار دوم - آزادی استفاده از مسکن ۱۱۴
- گفتار سوم - تعرض ناپذیری مسکن ۱۱۵
- الف - تعریف ۱۱۵
- ب - منابع ۱۱۶
- ۱- منابع بین‌المللی ۱۱۶
- ۲- منابع داخلی ۱۱۶
- ب - محتوا و ابعاد ۱۱۷
- ت - محدودیت‌ها ۱۱۸
- مبحث ششم - مصونیت مکاتبات و مکالمات ۱۱۸
- گفتار نخست - تعریف ۱۱۸

۱۱۹.....	گفتار دوم - منابع
۱۱۹.....	الف - منابع بین‌المللی
۱۱۹.....	ب - منابع داخلی
۱۲۰.....	گفتار سوم - محتوا و ابعاد
۱۲۱.....	گفتار چهارم - محدودیت‌ها
۱۲۲.....	مبحث هفتم - حق ازدواج به طور آزادانه
۱۲۲.....	گفتار نخست - تعریف
۱۲۲.....	گفتار دوم - منابع
۱۲۲.....	الف - منابع بین‌المللی
۱۲۳.....	ب - منابع داخلی
۱۲۳.....	گفتار سوم - نظام حقوقی و محتوا
۱۲۴.....	گفتار چهارم - محدودیت‌ها

فصل دوم - آزادی‌های جمعی

۱۲۵.....	مبحث نخست - آزادی تجمع و تظاهرات
۱۲۵.....	گفتار نخست - تعریف
۱۲۷.....	گفتار دوم - منابع
۱۲۷.....	الف - منابع بین‌المللی
۱۲۸.....	ب - منابع داخلی
۱۲۸.....	گفتار سوم - نظام حقوقی و محتوا
۱۲۸.....	الف - تجمعات خصوصی
۱۲۹.....	ب - تجمعات عمومی
۱۲۹.....	پ - تظاهرات و راهپیمایی‌ها
۱۲۹.....	گفتار چهارم - محدودیت‌ها
۱۳۲.....	مبحث دوم - آزادی تشکل

- گفتار نخست - تعریف ۱۳۲
- گفتار دوم - منابع ۱۳۳
- الف - منابع بین‌المللی ۱۳۳
- ب - منابع داخلی ۱۳۴
- گفتار سوم - نظام حقوقی ۱۳۵
- گفتار چهارم - محتوا و ابعاد ۱۳۶
- الف - تشکل‌های عمومی و رایج ۱۳۶
- ب - تشکل‌های خاص ۱۳۷
- پ - احزاب سیاسی ۱۳۷
- گفتار پنجم - محدودیت‌ها ۱۳۷
- الف - بطلان تشکل ۱۳۷
- ب - انحلال تشکل‌ها ۱۳۸
- پ - پس گرفتن مجوز تشکیل یک تشکل ۱۳۹
- ت - محدودیت حق ایجاد تشکل‌ها با عضویت در آن برای برخی گروه‌ها ۱۳۹

فصل سوم - آزادی‌های فکری

- مبحث نخست - آزادی اطلاعات ۱۴۱
- گفتار نخست - تعریف ۱۴۱
- گفتار دوم - منابع ۱۴۱
- الف - منابع بین‌المللی ۱۴۱
- ب - منابع داخلی ۱۴۳
- گفتار سوم - محدودیت‌ها ۱۴۵
- مبحث دوم - آزادی عقیده و اندیشه ۱۴۵
- گفتار نخست - تعریف ۱۴۵
- گفتار دوم - منابع ۱۴۶

۱۴۶.....	الف - منابع بین‌المللی
۱۴۹.....	ب - منابع داخلی
۱۵۱.....	گفتار سوم - محدودیت‌ها
۱۵۲.....	مبحث سوم - آزادی بیان
۱۵۲.....	گفتار نخست - تعریف
۱۵۳.....	گفتار دوم - منابع
۱۵۳.....	الف - منابع بین‌المللی
۱۵۴.....	ب - منابع داخلی
۱۵۶.....	گفتار سوم - محدودیت‌ها
۱۵۷.....	مبحث چهارم - آزادی مطبوعات
۱۵۷.....	گفتار نخست - تعریف
۱۵۸.....	گفتار دوم - اهمیت مطبوعات
۱۵۹.....	گفتار سوم - منابع
۱۶۱.....	گفتار چهارم - نظام حقوقی و محدودیت‌ها
۱۶۴.....	گفتار پنجم - حق پاسخ‌گویی
۱۶۴.....	گفتار ششم - حق مراجعه به هیات منصفه
۱۶۶.....	مبحث پنجم - آزادی رادیو و تلویزیون
۱۶۶.....	گفتار نخست - تعریف
۱۶۶.....	گفتار دوم - منابع
۱۶۶.....	الف - منابع بین‌المللی
۱۶۷.....	ب - منابع داخلی
۱۶۷.....	گفتار سوم - نظام حقوقی و محتوا
۱۶۸.....	گفتار چهارم - محدودیت‌ها
۱۶۸.....	الف - محدودیت‌های مربوط به محتوای برنامه‌ها
۱۶۹.....	ب - محدودیت‌های مربوط به احترام به حقوق اشخاص

۱۶۹.....	مبحث ششم - آزادی آموزش
۱۶۹.....	گفتار نخست - تعریف
۱۷۰.....	گفتار دوم - منابع
۱۷۰.....	الف - منابع بین‌المللی
۱۷۱.....	ب - منابع داخلی
۱۷۳.....	گفتار سوم - محتوا و ابعاد
۱۷۳.....	گفتار چهارم - محدودیت‌ها
۱۷۴.....	مبحث هفتم - آزادی نمایش
۱۷۴.....	گفتار نخست - تعریف
۱۷۴.....	گفتار دوم - نظام حقوقی
۱۷۵.....	گفتار سوم - محدودیت‌ها

فصل چهارم - حقوق و آزادی‌های سیاسی

۱۷۷.....	مبحث نخست - مردم‌سالاری یا مشارکت شهروندان در قدرت سیاسی
۱۷۸.....	گفتار نخست - اندیشه‌های مربوط به مردم‌سالاری
۱۷۹.....	الف - اندیشه‌ی حاکمیت مردم
۱۸۰.....	ب - اندیشه‌ی حاکمیت ملی
۱۸۱.....	پ - مفهوم سیاسی و امروزی نظام نمایندگی
۱۸۲.....	گفتار دوم - اجرای مردم‌سالاری و شیوه‌های اعمال آن
۱۸۲.....	الف - مردم‌سالاری مستقیم
۱۸۴.....	ب - مردم‌سالاری نیمه مستقیم
۱۸۵.....	پ - مردم‌سالاری غیرمستقیم یا نمایندگی: انتخابات
۱۸۶.....	مبحث دوم - حق رای و انتخابات آزاد
۱۸۶.....	گفتار نخست - تعریف
۱۸۶.....	گفتار دوم - منابع

۱۸۷.....	گفتار سوم - اصول و ویژگی‌های حق رای.....
۱۸۸.....	الف - همگانی بودن حق رای.....
۱۸۸.....	۱- رای مالیاتی.....
۱۹۰.....	۲- رای شایستگی.....
۱۹۲.....	۳- حق رای همگانی مردان.....
۱۹۲.....	۴- حق رای زنان.....
۱۹۴.....	ب - برابری حق رای.....
۱۹۸.....	پ - آزاد بودن حق رای.....
۲۰۰.....	ت - مخفی بودن حق رای.....
۲۰۱.....	۱- اصل مردم سالار مخفی بودن رای.....
۲۰۳.....	۲- تضمین مخفی بودن حق رای.....
۲۰۵.....	مبحث سوم - حق تحزب.....
۲۰۵.....	گفتار نخست - تعریف.....
۲۰۵.....	گفتار دوم - منابع.....
۲۰۶.....	گفتار سوم - سازماندهی نظام نمایندگی توسط احزاب سیاسی.....
۲۰۷.....	الف - کارکردهای احزاب.....
۲۰۸.....	ب - وضعیت حقوقی احزاب.....
۲۰۹.....	گفتار چهارم - محدودیت‌ها.....
۲۱۱.....	مبحث چهارم - حق تابعیت.....
۲۱۱.....	گفتار نخست - حق داشتن تابعیت.....
۲۱۲.....	گفتار دوم - حق بیگانگان در بدست آوردن تابعیت ایرانی.....
۲۱۳.....	مبحث پنجم - حق پناهندگی.....
۲۱۳.....	گفتار نخست - تعریف.....
۲۱۳.....	گفتار دوم - منابع.....
۲۱۳.....	الف - منابع بین‌المللی.....

- ۲۱۴..... ب - منابع داخلی
- ۲۱۵..... گفتار سوم - نظام حقوقی
- ۲۱۵..... گفتار چهارم - محدودیت‌ها

فصل پنجم - حقوق قضایی و مربوط به دادرسی (امنیت قضایی)

- ۲۱۷..... مبحث نخست - امنیت (مصونیت از دستگیری و بازداشت خودسرانه)
- ۲۱۷..... گفتار نخست - تعریف
- ۲۱۸..... گفتار دوم - منابع
- ۲۱۸..... الف - منابع بین‌المللی
- ۲۱۸..... ب - منابع داخلی
- ۲۲۰..... گفتار سوم - نظام حقوقی
- ۲۲۰..... الف - حق دستگیر نشدن به طور خودسرانه
- ۲۲۰..... ب - حق بازداشت نشدن به طور خودسرانه
- ۲۲۰..... گفتار چهارم - محتوا و ابعاد
- ۲۲۱..... الف - ضمانت اجراهای کیفری
- ۲۲۱..... ب - حق جبران خسارت
- ۲۲۲..... گفتار پنجم - محدودیت‌ها
- ۲۲۲..... الف - در امور کیفری
- ۲۲۲..... ۱- تحت نظر
- ۲۲۳..... ۲- بازداشت موقت
- ۲۲۴..... ب - در امور اداری
- ۲۲۴..... ۱- بازرسی هویت
- ۲۲۴..... ۲- اقامت اجباری بیگانگان
- ۲۲۴..... ۳- اقامت اجباری و نگه داری بیماران روانی
- ۲۲۵..... مبحث دوم - حق برخورداری از دادرسی منصفانه

۲۲۶.....	گفتار نخست - تضمینات عمومی
۲۲۶.....	الف - حق دادخواهی
۲۲۷.....	۱- منابع بین‌المللی
۲۲۷.....	۲- منابع داخلی
۲۲۹.....	ب - حق دسترسی به قاضی و دادگاه مستقل و بی‌طرف
۲۳۰.....	۱- برگزیدن دادرسان
۲۳۱.....	۲- غیرقابل عزل و انتقال بودن دادرسان
۲۳۲.....	۳- اعتبار آرای قضایی
۲۳۲.....	پ - قانونی بودن تشکیل دادگاه
۲۳۳.....	ت - حق علنی بودن رسیدگی دادگاه
۲۳۴.....	ث - حق رسیدگی در مهلت معقول و منطقی
۲۳۴.....	ج - تضمینات مربوط به حق دفاع، اصل تقابل یا دوطرفه بودن دعوا و دفاع
۲۳۸.....	چ - مدلل، موجه و مستند بودن رای دادگاه
۲۳۹.....	ح - اصل دو درجه‌ای بودن رسیدگی‌ها و حق تجدیدنظرخواهی
۲۴۰.....	خ - حق جبران خسارت در صورت خطا و اشتباه قضایی
۲۴۰.....	گفتار دوم - تضمینات مربوط به حقوق و دادرسی کیفری
	الف - اصل قانونی بودن محاکمه‌ی کیفری و ممنوعیت بدست آوردن اقرار،
۲۴۱.....	گواهی و سوگند به طور اجباری
۲۴۳.....	ب - اصل برائت
۲۴۳.....	پ - قواعد مربوط به تعیین جرایم و مجازات‌ها
۲۴۴.....	۱- اصل ضرورت جرایم و مجازات‌ها
۲۴۴.....	۲- اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها
۲۴۵.....	۳- اصل به گذشته برنگشتن قوانین کیفری
۲۴۶.....	ت - اصل منع محاکمه و مجازات مجدد در مورد یک تخلف و جرم
۲۴۷.....	ث - احترام به حیثیت فرد محروم از آزادی

فصل ششم - اصل برابری

۲۴۹.....	مبحث نخست - تعریف
۲۴۹.....	گفتار نخست - اصل برابری به طور شکلی
۲۵۰.....	گفتار دوم - اصل برابری به طور واقعی
۲۵۱.....	مبحث دوم - منابع
۲۵۱.....	گفتار نخست - منابع بین‌المللی
۲۵۳.....	گفتار دوم - منابع داخلی
۲۵۵.....	مبحث سوم - نظام حقوقی
۲۵۶.....	گفتار نخست - اجرای منفی و سلبی
۲۵۶.....	گفتار دوم - اجرای مثبت و ایجابی
۲۵۷.....	مبحث چهارم - محتوا و ابعاد
۲۵۸.....	مبحث پنجم - محدودیت‌ها

بخش دوم

نسل دوم حقوق بشر یا حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

۲۶۱.....	فصل مقدماتی - کلیات مربوط به حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
۲۶۱.....	مبحث نخست - ریشه‌های فکری
۲۶۳.....	مبحث دوم - شناسایی در سطح داخلی و بین‌المللی
۲۶۳.....	گفتار نخست - شناسایی در سطح داخلی
۲۶۵.....	گفتار دوم - شناسایی در سطح بین‌المللی
۲۶۷.....	مبحث سوم - مصادیق
۲۶۷.....	مبحث چهارم - اهداف، ویژگی‌ها و آثار
۲۶۸.....	مبحث پنجم - نظارت بر اجرا

فصل نخست - حقوق اقتصادی

۲۷۱.....	مبحث نخست - حق داشتن حداقل رفاه و امکانات در زندگی
----------	--

۲۷۱	گفتار نخست - تعریف
۲۷۲	گفتار دوم - منابع
۲۷۲	الف - منابع بین‌المللی
۲۷۴	ب - منابع داخلی
۲۷۶	گفتار سوم - محتوا و ابعاد
۲۷۷	مبحث دوم - آزادی کسب و کار
۲۷۷	گفتار نخست - تعریف
۲۷۸	گفتار دوم - منابع
۲۷۸	الف - منابع بین‌المللی
۲۷۸	ب - منابع داخلی
۲۸۱	گفتار سوم - نظام حقوقی
۲۸۱	گفتار چهارم - مفاد و ابعاد
۲۸۱	الف - آزادی انجام و ایجاد
۲۸۲	ب - آزادی بهره‌برداری
۲۸۲	ب - آزادی توقف فعالیت اقتصادی
۲۸۲	گفتار پنجم - محدودیت‌ها
۲۸۲	الف - محدودیت‌های مربوط به آزادی انجام و ایجاد
۲۸۷	ب - محدودیت‌های مربوط به آزادی بهره‌برداری
۲۸۹	ب - محدودیت‌های مربوط به آزادی توقف فعالیت اقتصادی
۲۹۰	مبحث سوم - حق مالکیت
۲۹۰	گفتار نخست - تعریف
۲۹۰	گفتار دوم - منابع
۲۹۰	الف - منابع بین‌المللی
۲۹۱	ب - منابع داخلی
۲۹۲	گفتار سوم - محتوا و ابعاد

- الف - دستیابی به مالکیت ۲۹۲
- ب - چشم‌پوشی از مالکیت ۲۹۲
- گفتار چهارم - محدودیت‌ها ۲۹۳
- الف - محدودیت‌های حق مالکیت ۲۹۳
- ب - موارد محرومیت از حق مالکیت ۲۹۴

فصل دوم - حقوق اجتماعی

- مبحث نخست - حقوق و آزادی‌های مربوط به کار و کارگران ۲۹۷
- گفتار نخست - آزادی کار ۲۹۷
- الف - حق کار کردن ۳۰۰
- ب - حق انتخاب کار و شغل ۳۰۱
- پ - حق تغییر کار و شغل ۳۰۱
- ت - ممنوعیت‌های ناشی از حق انتخاب آزادانه‌ی کار ۳۰۱
- ۱- ممنوعیت کار اجباری ۳۰۲
- ۲- منع تبعیض در استخدام و اشتغال ۳۰۵
- گفتار دوم - حق داشتن کار و اشتغال ۳۰۶
- الف - تعریف ۳۰۷
- ب - منابع ۳۰۸
- ۱- منابع بین‌المللی ۳۰۸
- ۲- منابع داخلی ۳۰۹
- پ - نظام حقوقی ۳۱۱
- ت - مفاد و ابعاد ۳۱۱
- ۱- حق دستیابی به یک حرفه و انجام آن ۳۱۱
- ۲- حمایت از کارگر در برابر از دست دادن کار و اخراج خودسرانه ۳۱۲
- ۳- حق استفاده از کمک دولت ۳۱۲
- ۴- بازرسی کار ۳۱۲

۳۱۲.....	ث - محدودیت‌ها
۳۱۲.....	۱- کاهش ساعات کار.....
۳۱۳.....	۲- کاهش مدت استفاده از مستمری بیکاری.....
۳۱۳.....	گفتار سوم - حق دریافت مزد برابر برای کار برابر.....
۳۱۳.....	الف - تعریف.....
۳۱۴.....	ب - منابع.....
۳۱۴.....	۱- منابع بین‌المللی.....
۳۱۵.....	۲- منابع داخلی.....
۳۱۶.....	گفتار چهارم - آزادی سندیکایی.....
۳۱۷.....	الف - تعریف.....
۳۱۷.....	ب - منابع.....
۳۱۷.....	۱- منابع بین‌المللی.....
۳۱۸.....	۲- منابع داخلی.....
۳۱۹.....	پ - نظام حقوقی.....
۳۲۱.....	ت - محتوا و ابعاد.....
۳۲۱.....	۱- آزادی عمل سندیکایی.....
۳۲۱.....	۲- آزادی یا حق پیوستن یا نپیوستن به یک سندیکا.....
۳۲۲.....	۳- آزادی پیوستن به سندیکای دلخواه.....
۳۲۲.....	ث - محدودیت‌ها.....
۳۲۲.....	۱- شرایط آزادی فعالیت سندیکایی.....
۳۲۳.....	۲- انحلال سندیکاها.....
۳۲۴.....	۳- تبعیض میان سندیکاها.....
۳۲۴.....	۴- ممنوعیت تشکیل سندیکا یا پیوستن به آن.....
۳۲۵.....	گفتار پنجم - حق اعتصاب.....
۳۲۵.....	الف - تعریف.....
۳۲۶.....	ب - منابع.....

- ۳۲۶..... ۱- منابع بین‌المللی
- ۳۲۷..... ۲- منابع داخلی
- ۳۲۸..... پ - نظام حقوقی
- ۳۲۸..... ت - محتوا و ابعاد
- ۳۲۸..... ۱- اعتصاب در بخش خصوصی
- ۳۲۹..... ۲- اعتصاب در بخش عمومی
- ۳۲۹..... ث - محدودیت‌ها
- ۳۲۹..... ۱- حق اعتصاب و اصل تداوم خدمات عمومی
- ۳۳۱..... ۲- حق اعتصاب و حق مالکیت
- ۳۳۱..... ۳- حق اعتصاب و آزادی کار کسانی که اعتصاب نکرده‌اند و کارفرما
- گفتار ششم - حق مشارکت کارگران در تعیین شرایط کار و مدیریت شرکت به
 طور جمعی..... ۳۳۱
- ۳۳۲..... الف - تعریف
- ۳۳۲..... ب - منابع
- ۳۳۲..... ۱- منابع بین‌المللی
- ۳۳۳..... ۲- منابع داخلی
- ۳۳۴..... پ - نظام حقوقی
- ۳۳۴..... ت - محتوا و ابعاد
- ۳۳۴..... ۱- صاحبان حق مشارکت
- ۳۳۴..... ۲- شناسایی اصل نمایندگی
- ۳۳۵..... ۳- مشارکت در تعیین شرایط کار
- ۳۳۵..... ۴- مشارکت در مدیریت شرکت
- ۳۳۶..... ۵- مشارکت در حل اختلاف با کارفرما
- ۳۳۶..... ث - محدودیت‌ها
- ۳۳۷..... مبحث دوم - حق تأمین اجتماعی
- ۳۳۷..... گفتار نخست - تعریف

۳۳۷	گفتار دوم - منابع
۳۳۷	الف - منابع بین‌المللی
۳۳۹	ب - منابع داخلی
۳۴۰	گفتار سوم - محتوا و ابعاد
۳۴۰	الف - خدمت عمومی
۳۴۰	ب - برابری میان اتباع و بیگانگان
۳۴۰	پ - اجرای حق بر حمایت اجتماعی برای طبقات خاص
	ت - حق برخورداری از استراحت، اوقات فراغت و محدودیت معقول
۳۴۰	ساعات کار
۳۴۲	ث - خدمات مربوط به تامین اجتماعی در حقوق ایران
۳۴۲	۱- مستمری بازنشستگی
۳۴۲	۲- مستمری پیری و از کار افتادگی
۳۴۳	۳- مستمری بیکاری، بی‌سرپرستی، در راه ماندگی، سوانح و حوادث
۳۴۴	۴- خدمات بهداشتی، درمانی و مراقبت‌های پزشکی
۳۴۴	۵- کمک‌های رفاهی به کارکنان دولت
۳۴۵	مبحث سوم - حق حمایت از سلامت (حق بهداشت و درمان)
۳۴۵	گفتار نخست - تعریف
۳۴۵	گفتار دوم - منابع
۳۴۵	الف - منابع بین‌المللی
۳۴۶	ب - منابع داخلی
۳۴۸	گفتار سوم - محتوا و ابعاد
۳۴۸	الف - انتخاب آزادانه‌ی پزشک توسط بیمار
۳۴۸	ب - انتخاب آزادانه‌ی درمان
۳۴۸	پ - برابری در حمایت از سلامت
۳۴۸	ت - وضع مقررات برای برخی فعالیت‌ها و اعمال تجاری خطرناک برای سلامتی
۳۴۸	ث - حمایت از محیط زیست

ج - انجام واکسیناسیون	۳۴۹
ج - بیماری ایدز	۳۴۹
گفتار چهارم - محدودیت‌ها	۳۴۹
مبحث چهارم - حق برخورداری از مسکن مناسب	۳۵۰
مبحث پنجم - حق تشکیل خانواده و زندگی با آن	۳۵۱
گفتار نخست - تعریف	۳۵۱
گفتار دوم - منابع	۳۵۱
الف - منابع بین‌المللی	۳۵۱
ب - منابع داخلی	۳۵۲
گفتار سوم - نظام حقوقی و محتوا	۳۵۳
الف - تشکیل خانواده و زندگی با آن	۳۵۳
ب - الحاق به خانواده	۳۵۳
پ - موازین مربوط به جایجایی فرزندان صغیر	۳۵۳
ت - تصمیمات مربوط به مجروحیت والدین از سرپرستی فرزند	۳۵۴
گفتار چهارم - محدودیت‌ها	۳۵۵

فصل سوم - حقوق فرهنگی (حق بهره‌مندی از آموزش، پرورش و فرهنگ)

مبحث نخست - تعریف	۳۵۶
مبحث دوم - منابع	۳۵۸
گفتار نخست - منابع بین‌المللی	۳۵۸
گفتار دوم - منابع داخلی	۳۵۹

بخش سوم

نسل سوم حقوق بشر یا حقوق همبستگی

فصل مقدماتی - کلیات مربوط به حقوق همبستگی	۳۶۳
مبحث نخست - ریشه‌های فکری	۳۶۳

- مبحث دوم - اصل برادری مبنای حقوق همبستگی ۳۶۷
- مبحث سوم - شناسایی در سطح داخلی و بین‌المللی ۳۶۹
- گفتار نخست - شناسایی در سطح داخلی ۳۶۹
- گفتار دوم - شناسایی در سطح بین‌المللی ۳۶۹
- مبحث چهارم - اهداف و ویژگی‌ها ۳۷۳
- مبحث پنجم - ارزش حقوقی حقوق همبستگی ۳۷۶

فصل نخست - حق تعیین سرنوشت

- مبحث نخست - مفهوم حق تعیین سرنوشت ۳۷۷
- مبحث دوم - پیشینه و مبانی حق تعیین سرنوشت ۳۷۸
- مبحث سوم - شناسایی حق تعیین سرنوشت ۳۸۰
- گفتار نخست - شناسایی حق تعیین سرنوشت به عنوان بخشی از حقوق بشر ۳۸۲
- گفتار دوم - اعلامیه‌ی اعطای استقلال به کشورها و مردم مستعمرات ۳۸۳
- گفتار سوم - اعلامیه‌ی حاکمیت ملی دائمی بر منابع طبیعی ۳۸۵
- گفتار چهارم - حق تعیین سرنوشت، یکی از حقوق مسلم در حقوق بین‌الملل ۳۸۷
- گفتار پنجم - حق تعیین سرنوشت در رویه‌ی قضایی دیوان بین‌المللی دادگستری ۳۸۸
- مبحث چهارم - صاحبان حق تعیین سرنوشت ۳۸۹
- مبحث پنجم - محتوای حق تعیین سرنوشت ۳۹۰
- گفتار نخست - ابعاد سیاسی و اقتصادی حق تعیین سرنوشت ۳۹۰
- گفتار دوم - عدم شناسایی حق جدایی ۳۹۲
- مبحث ششم - راه‌های بهره‌گیری از حق تعیین سرنوشت ۳۹۵
- مبحث هفتم - معایب حق تعیین سرنوشت ۳۹۸

فصل دوم - حق صلح

- مبحث نخست - مفاهیم گوناگون صلح ۴۰۲
- مبحث دوم - منابع حق صلح ۴۰۶

- ۴۰۶..... گفتار نخست - حق صلح به عنوان حق دولت‌ها
- ۴۰۷..... گفتار دوم - حق صلح به عنوان حق افراد و مردمان
- ۴۰۸..... گفتار سوم - حق صلح به عنوان حق افراد
- ۴۰۹..... گفتار چهارم - حق صلح به عنوان حق مردمان
- ۴۱۲..... مبحث سوم - ماهیت حقوقی حق صلح
- ۴۱۳..... مبحث چهارم - موضوعات و مفاد حق صلح
- ۴۱۶..... مبحث پنجم - ضمانت اجرای حق صلح

فصل سوم - حق توسعه

- ۴۲۱..... مبحث نخست - مبانی و تعریف حق توسعه
- ۴۲۲..... مبحث دوم - ریشه‌های حق توسعه
- ۴۲۳..... مبحث سوم - حق توسعه در ابعاد بین‌المللی
- ۴۲۶..... مبحث چهارم - منابع حق توسعه
- ۴۲۶..... گفتار نخست - میثاق جامعه‌ی ملل
- ۴۲۷..... گفتار دوم - منشور ملل متحد
- ۴۲۸..... گفتار سوم - میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
- ۴۲۹..... گفتار چهارم - اعلامیه‌ی پایانی کنفرانس بین‌المللی حقوق بشر تهران
- ۴۲۹..... گفتار پنجم - اعلامیه‌ی حق توسعه
- ۴۳۴..... گفتار ششم - اعلامیه‌ی ریو
- ۴۳۵..... گفتار هفتم - اعلامیه‌ی پایانی کنفرانس جهانی حقوق بشر وین
- ۴۳۶..... گفتار هشتم - اعلامیه‌ی اجلاس هزاره‌ی ملل متحد
- ۴۳۷..... گفتار نهم - اقدامات و قطعنامه‌های کمیسیون و شورای حقوق بشر
- ۴۳۸..... مبحث پنجم - پایه‌های حق توسعه
- ۴۳۸..... گفتار نخست - حق توسعه، پیامد حق زندگی
- ۴۳۹..... گفتار دوم - پیوندهای حق توسعه

- الف - پیوند نامطمئن: ماده‌ی ۵۵ منشور..... ۴۳۹
ب - حق تعیین سرنوشت مردم، پیوند مطمئن حق توسعه..... ۴۳۹
پ - همبستگی بین‌المللی، پایه‌ی حق توسعه..... ۴۴۰
مبحث ششم - ارزش حقوقی حق توسعه..... ۴۴۱

فصل چهارم - حق بر محیط زیست سالم

- مبحث نخست - مبانی و تعریف..... ۴۴۳
مبحث دوم - منابع..... ۴۴۴
گفتار نخست - منابع بین‌المللی..... ۴۴۴
الف - اعلامیه‌ی استکهلم..... ۴۴۴
ب - منشور جهانی طبیعت..... ۴۴۵
پ - پیش‌طرح سوئین میثاق بین‌المللی حقوق بشر به نام حقوق همبستگی..... ۴۴۶
ت - آینده‌ی مشترک ما..... ۴۴۶
ث - اعلامیه‌ی لاهه..... ۴۴۷
ج - قطعنامه‌ی مصوب ۱۴ دسامبر ۱۹۹۰ مجمع عمومی سازمان ملل..... ۴۴۷
چ - اعلامیه‌ی ریو..... ۴۴۷
ح - اعلامیه‌ی وین..... ۴۴۸
خ - طرح اعلامیه‌ی اصول حقوق بشر و محیط زیست..... ۴۴۸
د - اعلامیه‌ی اجلاس هزاره‌ی ملل متحد..... ۴۴۹
گفتار دوم - اسناد منطقه‌ای..... ۴۴۹
گفتار سوم - منابع داخلی..... ۴۵۰
مبحث سوم - محتوا و ابعاد..... ۴۵۲
مبحث چهارم - مسئولیت بین‌المللی دولت ناشی از فعالیت‌های مربوط به تخریب محیط زیست..... ۴۵۲

فصل پنجم - حق بر میراث مشترک بشریت

- مبحث نخست - مبانی و تعریف..... ۴۵۵

- ۴۵۵..... گفتار نخست - تاریخ پیدایش حق بر میراث مشترک بشریت
- ۴۵۶..... گفتار دوم - تعریف میراث مشترک بشریت
- ۴۵۶..... مبحث دوم - عناصر و اصول حاکم بر میراث مشترک بشریت
- ۴۵۷..... گفتار نخست - عدم تخصیص
- ۴۵۷..... گفتار دوم - اداره‌ی بین‌المللی
- ۴۵۷..... گفتار سوم - تقسیم منافع
- ۴۵۸..... گفتار چهارم - کاربرد مسالمت‌آمیز
- ۴۵۸..... گفتار پنجم - نفع بشریت
- ۴۵۸..... مبحث سوم - مصادیق میراث مشترک بشریت
- ۴۵۸..... گفتار نخست - اعماق دریاها
- ۴۵۹..... الف - شناسایی اعماق دریاها به عنوان میراث مشترک بشریت
- ۴۵۹..... ۱- پیشنهاد نماینده‌ی کشور مالت
- ۴۶۰..... ۲- کنوانسیون حقوق دریاها
- ۴۶۲..... ۳- موافقت‌نامه‌ی نیویورک
- ۴۶۳..... ب - نظام کاوش و بهره‌برداری از منابع منطقه
- ۴۶۳..... گفتار دوم - قطب جنوب و شمال
- ۴۶۴..... گفتار سوم - فضای ماورای جو، کره‌ی ماه و دیگر اجرام آسمانی
- الف - شناسایی فضای ماورای جو، کره‌ی ماه و دیگر اجرام آسمانی به عنوان میراث مشترک بشریت
- ۴۶۴.....
- ۴۶۵..... ب - اصول حاکم بر فضای ماورای جو
- ۴۶۶..... گفتار چهارم - میراث فرهنگی و طبیعی

فصل ششم - حق برخورداری از کمک‌های بشردوستانه

- ۴۷۱..... مبحث نخست - مبانی و تعریف
- ۴۷۲..... مبحث دوم - تکالیف دولت آسیب دیده

- مبحث سوم - تکالیف دولت اشغالگر درباره‌ی قربانیان مخاصمات مسلحانه ۲۷۲
- مبحث چهارم - سازمان بین‌المللی صلیب سرخ ۲۷۵

فصل هفتم - حق ارتباطات

- مبحث نخست - تاریخچه و تعریف ۲۷۷
- مبحث دوم - منابع ۲۸۰
- مبحث سوم - ماهیت حقوقی ۲۸۱
- مبحث چهارم - محتوا و ابعاد ۲۸۲
- گفتار نخست - امکان برقراری آزادانه‌ی ارتباطات ۲۸۳
- گفتار دوم - تبادل اطلاعات برای استقرار عدالت و ایجاد خلاقیت ۲۸۴
- گفتار سوم - حق محرمانه ماندن ارتباطات ۲۸۴
- گفتار چهارم - حقوق فرهنگی در ارتباطات ۲۸۴
- گفتار پنجم - چنگانه‌گرایی ۲۸۵
- مبحث پنجم - محدودیت‌ها ۲۸۵
- فهرست منابع ۲۸۷

فهرست کوتاه نوشته‌ها

الف - لاتین

A. Colin	Armand Colin
A.J.D.A.	Actualité juridique de droit dministrative
AJIL	American journal of international law
Ass.	Association
C.C.	Conseil constitutionnel
C.E.	Conseil d'Etat
C.f.	confer (se reporter à)
CJCE	La Cour de Justice de la Communauté Européenne
chron.	Chronique
coll.	Collection
concl.	Conclusion
déc.	Décision
éd.	Edition ou éditeur
ibid	<i>ibidem</i> (au même endroit)
L.G.D.J.	Librairie générale de droit et de jurisprudence
L.P.A.	Les petites affiches
mél.	Mélange
n°	Numéro
op. cit.	<i>opus citatum</i> (œuvre citée)
P.U.F.	Presses universitaires de France
Rec.	Recueil des décisions du Conseil d'Etat
Rev. Adm.	Revue administrative
R.F.D.A.	Revue française de droit administratif
s.	Suivant
Sect.	Section
Soc.	Société
t.	Tome
v.	Volume
U.E.	Union européenne
V.	Voir

ب - فارسی

بنگ	بنگرید به
ش	شماره
ص	صفحه
ق ا ک	قانون استخدام کشوری
ق آ د ک	قانون آیین دادرسی کیفری
ق ر ت ا	قانون رسیدگی به تخلفات اداری
ق م خ ک	قانون مدیریت خدمات کشوری

www.ketab.ir

و لاتکن عبد غیرک و قد جعلک الله حراً
«هرگز بنده دیگری مباش، چرا که خداوند ترا آزاد آفریده است».
حضرت علی (ع)

مقدمه

حقوق بشر از حقوق و بشر سخن می‌گوید. انسان به دلیل انسان بودنش و داشتن کرامت، دارای حقوق و آزادی‌هایی است و تصور انسان بدون داشتن آنها بی‌معنی و بیهوده خواهد بود. خداوند انسان را آفریده و به او موهبت زندگی بخشیده است. وی را اشرف مخلوقات قرار داده، از روح خود در او دمیده و وی را شایسته‌ی سجده‌ی فرشتگان قرار داده است.

حقوق و آزادی‌هایی که انسان از آن، چه در حقوق الهی و طبیعی و چه در حقوق موضوعه برخوردار است، برخی شامل حقوق و آزادی‌هایی می‌شود که اشخاص عمومی مانند دولت و یا اشخاص خصوصی حق تعرض به آن را ندارند و دولت نیز موظف به پاسداری از آنها و برخورد با کسانی است که به آنها تعرض نمایند (بخش نخست - نسل نخست حقوق بشر یا حقوق مدنی و سیاسی). بخشی از حقوق و آزادی‌های دسته اخیر مربوط به تن و جسم انسان است که خود به دو دسته‌ی فردی و جمعی تقسیم می‌شود. حقوق و آزادی‌های جسمانی فردی اشخاص عبارتند از: حق زندگی، حق کرامت انسانی، آزادی رفت و آمد و انتخاب محل اقامت، مصونیت از تعرض به حریم خصوصی، مصونیت مسکن و مکاتبات، حق ازدواج آزادانه و... (فصل نخست).

آزادی‌های جمعی شامل آزادی تجمع، آزادی تظاهرات و راهپیمایی و آزادی تشکل است که به موجب آنها، افرادی که دارای عقاید و نظرات مشترکی هستند در کنار یکدیگر جمع شده و در قالب تشکل‌های موقت یا دائمی از آنها دفاع می‌کنند (فصل دوم).

قسم دیگر آزادی‌ها به آزادی‌های فکری مربوط است که آزادی اطلاعات، آزادی عقیده و اندیشه، آزادی بیان، آزادی مطبوعات، آزادی آموزش، آزادی نمایش و آزادی رادیو و تلویزیون را دربرمی‌گیرد (فصل سوم).

دسته‌ی دیگر از حقوق و آزادی‌ها عبارتند از: حقوق و آزادی‌های سیاسی مانند مردم‌سالاری، حق رای، حق تحزب، حق تابعیت و حق پناهندگی است. این حقوق درباره‌ی مشارکت در زندگی سیاسی، رسیدن به قدرت، ایجاد پیوند و رابطه با یک دولت و پناه بردن از یک دولت به دولت دیگر به دلیل عقاید عمدتاً سیاسی است (فصل چهارم).

در نهایت، ما شاهد حقوق قضایی و مربوط به دادرسی و دادگستری هستیم که امنیت قضایی را برای ما به ارمغان می‌آورند. این حقوق عبارتند از: امنیت (مصونیت از دستگیری و بازداشت خودسرانه)، دادرسی منصفانه، حق دادخواهی، حق دفاع و داشتن وکیل، استقلال قاضی و قوه‌ی قضاییه و تضمینات مربوط به حقوق کیفری از جمله اصل قانونی بودن محاکمه‌ی کیفری و ممنوعیت بدست آوردن اقرار، گواهی و سوگند به طور اجباری، اصل برائت، اصل قانونی بودن جرم و مجازات، اصل به گذشته برنگشتن قوانین کیفری، احترام به حیثیت فرد محروم از آزادی و... (فصل پنجم).

اصل برابری نیز حد واسطه میان آزادی‌ها و حقوق نسل نخست و دوم بشر قرار دارد و جنبه‌های مختلف و انواع گوناگونی دارد (فصل ششم).

دسته‌ی دیگر از حقوق شهروندان حقوقی هستند که برخلاف حقوق مدنی و سیاسی، تحقق و اجرای آنها منوط به مداخله‌ی دولت و دیگر اشخاص عمومی و ایجاد تشکیلات مناسب اداری برای ارائه‌ی آنها به مردم جهت رفع نیازمندی‌های آنها می‌باشد که حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یا حقوق مطالبه از دولت یا نسل دوم حقوق بشر نام دارد (بخش دوم - نسل دوم حقوق بشر یا حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی). این حقوق لازمه‌ی حق زندگی و کرامت انسانی است و بهره‌مندی و برخورداری از آنها به استفاده‌ی هرچه بهتر و بیشتر نسل نخست حقوق بشر کمک می‌نماید.

بخشی از این حقوق، دربرگیرنده‌ی حقوق و آزادی‌های اقتصادی است که انسان به سبب انسان بودنش و برای ادامه‌ی زندگی خود به آنها نیازمند است از قبیل حق داشتن حداقل رفاه و امکانات در زندگی (حق تغذیه و پوشاک)، آزادی کسب و کار و حق مالکیت (فصل نخست).

حقوق اجتماعی حقوقی را دربرمی گیرد که برای حمایت از اقشار ضعیف، افراد کم درآمد، نیازمند، آسیب پذیر و آسیب دیده‌ی جامعه در نظر گرفته شده است. این حقوق عبارتند از: حقوق و آزادی‌های مربوط به کارگران (آزادی کار، حق برخورداری از کار، حق دریافت مزد برابر برای کار برابر، آزادی سندیکایی، حق اعتصاب، حق مشارکت کارگران در تعیین شرایط کار و مدیریت شرکت به طور جمعی)، حق تأمین اجتماعی، حق بر سلامت (بهداشت و درمان)، حق داشتن مسکن مناسب و حق تشکیل خانواده و زندگی با آن (فصل دوم).

حقوق فرهنگی نیز مربوط به حق بهره مندی مردم از آموزش، پرورش و فرهنگ می‌باشد (فصل سوم).

دسته‌ی سوم از حقوق بشر شامل حقوق همبستگی است که لازمه و پیش شرط نسل نخست و دوم حقوق بشر است و آنها را تقویت و تکمیل می‌نماید. این دسته از حقوق، بین‌المللی‌ترین نوع حقوق بشر است، زیرا حقوق و تکالیف ملت‌ها و دولت‌های مختلف را در برابر یکدیگر در عرصه‌ی بین‌المللی و جهانی دربرمی گیرد. پایه و مبنای این دسته از حقوق، اصل برادری و همبستگی می‌باشد ولی همبستگی نوع بشر نه در حوزه‌ی داخلی بلکه در سطح بین‌المللی و میان کشورهای مختلف است و تحقق آن غالباً مستلزم مداخله و اقدامات مثبت کشورها و گاه عدم مداخله‌ی آنها می‌باشد (بخش سوم - نسل سوم حقوق بشر یا حقوق همبستگی).

در عصر اطلاعات و ارتباطات سرنوشت تمام بشریت به یکدیگر گره خورده و وابسته است. زندگی شایسته‌ی ملت‌ها و دولت‌ها در عرصه‌ی بین‌الملل مستلزم شناسایی حق تعیین سرنوشت، حق صلح، حق توسعه، حق بر محیط زیست سالم، حق بر میراث مشترک بشریت، حق برخورداری از کمک‌های بشردوستانه و حق ارتباطات می‌باشد. ملت و دولتی که از حق تعیین سرنوشت، حق صلح، حق توسعه، حق بر محیط زیست سالم، حق بر میراث مشترک بشریت، حق برخورداری از کمک‌های بشردوستانه و حق ارتباطات برخوردار نباشد چگونه می‌تواند به طور عینی به حقوق مدنی و سیاسی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در داخل کشور خود دست یابد و آنها را تحقق بخشد.

همان‌گونه که اشخاص و شهروندان در داخل یک کشور، از حق تعیین سرنوشت خود در ابعاد سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و حق حاکمیت ملی در پرتو حقوق و آزادی‌های مختلف بهره‌مندند، ملت‌ها نیز در بعد بین‌المللی از حق تعیین سرنوشت و داشتن دولت خاص خود، استقلال و بهره‌برداری از منابع طبیعی خویش برخوردارند (فصل نخست - حق تعیین سرنوشت). حق صلح نیز معادل حق زندگی در حقوق داخلی و برای حمایت از آن‌اندیشیده شده است. دولت‌ها نه تنها حق تعدی و تعرض به یکپارچگی سرزمینی یکدیگر را ندارند بلکه نباید مورد تعرض دولت‌های دیگر واقع شوند (فصل دوم - حق صلح).

حق توسعه نیز برای کمک به رشد و توسعه‌ی کشورهای کمتر توسعه یافته یا در حال توسعه به کمک کشورهای توسعه یافته مطرح شده است. در حقوق داخلی نیز حق توسعه‌ی فردی و جمعی برای شهروندان در قالب حقوق و آزادی‌های گوناگون از جمله آزادی کسب و کار، آزادی کار و آزادی‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در نظر گرفته شده است (فصل سوم - حق توسعه).

توسعه و پیشرفت دولت‌ها نیز نباید منجر به تهدید محیط زیست بشر گردد، زیرا این امر نه تنها منتهی به نقض حق زندگی اتباع خود و بلکه منجر به تهدید بقای یکایک ساکنان کره‌ی زمین می‌شود. بنابراین، دولت‌های مختلف در حفظ و حراست از محیط زیست و حل مسایل آن باید با یکدیگر همکاری، مشاورت و تشریک مساعی داشته باشند (فصل چهارم - حق بر محیط زیست سالم).

بخشی از منابع کره‌ی زمین نیز مانند دریا‌های آزاد و قطب جنوب، دیگر کرات و فضای ماورای جو تعلق به یک ملت و دولت خاص ندارند بلکه همه باید بتوانند به طور برابر حق استفاده‌ی مسالمت آمیز از آنها را در راستای رشد و توسعه‌ی خود داشته باشند. این منابع، میراث مشترک بشریت نام دارد (فصل چهارم - حق بر میراث مشترک).

همچنین حوادث و سوانح غیرمترقبه از قبیل سیل، طوفان، زلزله، سونامی، آتشفشان، مخاصمات مسلحانه و... که حیات افراد جامعه‌ی بشری را در معرض تهدید قرار می‌دهند افزون بر مسئولیت دولت‌های سانحه دیده در برابر شهروندان خود، نیازمند

مشارکت و کمک‌های نوع دوستانه‌ی دیگر کشورها می‌باشد (فصل پنجم - حق حق برخورداری از کمک‌های بشر دوستانه).

تحقق صلح و توسعه نیز نیاز به دستیابی به اطلاعات و تبادل و انتقال آنها توسط مردم و ایجاد ارتباط میان ملت‌ها و دولت‌ها دارد. در این زمینه، نیز دولت‌ها موظف به همکاری و مشارکت با یکدیگر می‌باشند (فصل ششم - حق ارتباطات).

در این کتاب، در هر بخش، نخست پیش از بررسی انواع حقوق و آزادی‌ها، در یک فصل مقدماتی که مربوط به بررسی کلیات هر یک از سه نسل حقوق بشر است در خصوص ریشه‌های فکری این حقوق، شناسایی یا منابع داخلی و بین‌المللی، مصادیق، اهداف، ویژگی‌ها، محدودیت‌ها و نظارت بر اجرای آنها سخن می‌گوییم.

سپس در خصوص انواع حقوق و آزادی‌ها در فصل‌های جداگانه، ما نخست به تعریف و تبیین مفهوم و سپس به بررسی شناسایی و منابع هر یک از آنها اعم از داخلی و بین‌المللی می‌پردازیم. در بعد بین‌المللی از اسناد حقوق بشری عام و خاص جهانی مانند اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر، میثاق‌های بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و... اسناد حقوق بشری منطقه‌ای از قبیل کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، منشور حقوق بنیادین اتحادیه‌ی اروپا، کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر، میثاق آفریقایی حقوق بشر و مردمان، اعلامیه‌ی اسلامی حقوق بشر سخن می‌گوییم. در بعد داخلی نیز دیدگاه ادیان الهی بویژه دین مبین اسلام و موضع حقوق داخلی برخی کشورها و بویژه جمهوری اسلامی ایران در قانون اساسی، قوانین عادی، مقررات دولتی و رویه‌ی قضایی دیوان عدالت اداری را در خصوص انواع حقوق و آزادی‌ها مورد بررسی قرار می‌دهیم. در نهایت به سراغ محتوا، ابعاد، شرایط و محدودیت‌های بهره‌گیری از هر یک از حقوق و آزادی‌ها در منابع بین‌المللی و داخلی می‌رویم.

این اثر نخستین پژوهشی است که کوشیده همه‌ی نسل‌های حقوق بشر را در یک مجموعه بگنجانند، حاصل چند سال تحقیق و تدریس دروس حقوق مدنی و سیاسی، حقوق همبستگی و حقوق کار در مقطع کارشناسی ارشد رشته‌ی حقوق بشر و درس

آزادی‌های عمومی در مقطع کارشناسی ارشد رشته‌ی حقوق عمومی می‌باشد و می‌تواند به عنوان منبع درسی درس‌های مربوط در رشته‌های یادشده باشد. بی‌شک این کتاب دارای ایرادات و نقایصی است که نویسنده با گوش جان آنها را می‌شنود و خواهد کوشید که در چاپ‌های بعدی نسبت به رفع آنها همت گمارد.

دکتر بیژن عباسی (لاهیجی)

عضو هیات علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

مرداد ماه ۱۳۹۰

www.ketab.ir